

Szellemi átjáró

Erdély irodalma Magyarországon a HÍD című folyóiratban

A trianoni békediktátum következtében az anyaországról leválasztott Erdély szellemi életében is új korszak kezdődik. Az új határok szétszakítják a magyarságot. Az irodalom terén megszűnik az addig fennálló Budapest-központúság. Az erdélyi irodalmi élet magára találása egy hosszú folyamat eredménye volt. Az anyaország és az elszakított részek szellemi közösségeinek kapcsolata - az új határok kijelölésével és az ezt követő társadalmi megrázkódtatással, szinte teljesen megszűnt. A húszas évek közepéig csak kevesen ismerték Tamási Áron, Nyíró József, Makkai Sándor stb. az erdélyi földből táplálkozó prózáját, Reményik Sándor, Dsida Jenő, Áprily Lajos, Bartalis János stb. sajátos hangú líráját. Ezt a szellemi szakadékot szerette volna megszüntetni az Erdélyből elszármazott ifjak lelkes közössége a HÍD című folyóirat megjelentetésével.

„...Híd! Út, ahol nincsen út a szakadékok két partja között. Hidat akarunk áttenni a megtörött rög, az elapadt idők és elszakadt szívek mélységei felett” – írja Csanády György, a lap főszerkesztője beköszöntőjében.

A Híd, irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat 1927 áprilisában indult útjára. A lap már az első számában bekapcsolódik az akkori Erdély és az anyaország szellemi életét felborzoló vitákba. Makkai Sándor könyve **„A magyar fa sorsa”**. /A vádolt Ady költészete/ (Soli Deo Gloria kiadása, Budapest, 1927), szinte egy időben jelent meg Erdélyben és Budapesten. A szerző méltatva és nagyra értékelve Ady költészetét és egyben elismerve, hogy *„Ady a legistenesebb költőink egyike”* felkavarta mind az erdélyi mind az anyaországi irodalmi körök állóvizét. A tanulmányt több budapesti lapban is élesen támadták (pl. Budapesti Hírlapban Szász Károly egész cikksorozatban, kíméletlenül támadta Makkait). *„A vitába – Ady zsenije mellett foglalva állást – beleszólt az ifjú nemzedék irodalmi folyóirata, a Híd is, amely a Collegium Transylvanicum kiadásában jelent meg.”* - írja Ligeti Ernő a *„Súly alatt a pálma”* című tanulmánykötetében. A lap részletet közöl Makkai tanulmányából *„Ond vitéz unokája”* címmel. Ezt követi Csanády György: *„Patroklosz körül”* (I/2); *„Megáll az óra”* (I/3); Szentimrei Jenő: *Ady-portré a Szentannató tükrében”* (I/8); Ugyancsak Ady költészetével foglalkozik Oláh Gábor (Ady költészete) és Szabó Lőrinc (Az istenes Ady) tanulmánya is.

Az Ady körüli vita összefonódott az Erdélyben akkor kibontakozott transzilvanizmus eszmével. Kós Károly *„Erdély”* (Kultúrtörténeti vázlat) című könyvében foglalkozik az erdélyi lélekkel, a transzilvanizmus mibenlétével.

A fogalom lényegét Ligeti Ernő (i.m.) a következőképpen fogalmazta meg: A transzilvanizmus az a harc, melyben „*a klasszikus értelemben vett erdélyi protestáns szellem küzd egyrészt a gondolat több szabadságáért, másrészt az anyaországban kialakult ama közfelfogás ellen, hogy Erdély irodalma az állameszme fékező erejének híján skizmát követ el és túlságosan „elhajlik” a nemzeti hagyományoktól.*”

A vitát az erdélyi származású Ravasz László püspök indította el. „**Irodalmi skizma**” (Könyvbarátok Lapja, 1928 II.) című cikkében a transzilvanizmussal kapcsolatban azt az aggodalmát fejezte ki, hogy egy külön erdélyi irodalom nem lesz folytatója a nemzeti irodalmi hagyományoknak, aminek következtében szakadás (skizma) következik be a magyarországi és az erdélyi irodalom között.

A transzilvanizmus védelmében felsorakoztak az erdélyi egész magyar szellemi életét képviselő írók Benedek Elekől Kós Károlyig, Berde Máriától Tabéri Gézáig. Szentimrei Jenő a HÍD-ban fejti ki véleményét Ravasz cikke ellenében. (Szentimrei Jenő: **Ravasz László és a kétlelkű irodalom réme**. Híd II/3-4,) „*...Nincs irodalmi schisma, elhihetik nekünk Magyarországon*” – adja meg a sommás választ a szerző. Alább: „*...Ebben a roppant, minden izmot és idegszálat megfeszítő harcban az elsikkadt Lényegért, egy a magyar irodalom Erdélyben és Magyarországon. Felesleges Budapesten olyan orgánus után sóhajtozni, mely a „két lélek” unifikálását lenne hivatva szolgálni. Ez az orgánus már megvan, itt van, a HÍD az, csak az nem éri ki belőle az egymásbakaroló erők meleg kisugárzását, aki nem akar érezni, vagy nem tud érezni.*

.....*Királyhágón innen és túl egyformán érezzük annak szükségét, hogy „azt a szellemi hajszalcsövességet, mely a két irodalom lelki egybeömlését biztosítja, minden erővel fokozni kell.” Innen messziről nem tudom áttekinteni pontosan a munkát, amit eddig ebben az irányban Budapest végzett, de ha már a szükséglet felismerése ilyen világos formában jelentkezik a Ravasz László írásában, vajon az arra illetékesek megtették e mindent a HÍD propagálása és terjesztése érdekében, mikor nyilvánvaló, hogy ennek a fiatal folyóiratnak éppen e szükséglet kielégítése volt az egyedüli programja és emellett ma is változatlanul kitart.*”

A folyóirat nem ragadt le pusztán az erdélyi irodalom bemutatásánál, hanem szélesebb kitekintést is megkísérelt a többi elszakított terület irodalma, kulturális élete felé. Így lett a lap állandó munkatársa Felvidékről Mécs László, Darkó István, Rácz Pál, Győry Dezső. A Bácskából Fekete Lajos költő és írói köre. A párizsi magyarokkal Ajtay Miklós, az Amerikába emigráltakal pedig Reményi József ápolta a kapcsolatot. Ugyanakkor a lap megszólaltatta a budapesti szellemi élet legjavát. A lap szerzői között szerepelt Ravasz László, Jancsó Benedek, Kodály Zoltán, Juhász Gyula, Szabó Lőrinc, Erdélyi József, Féja Géza, Németh Antal stb.

A lap nyitottságát bizonyítja az, hogy két román költőtől, nevezetesen Mihail Eminescutól és Octavian Gogatól is közöl egy-egy verset. Eminescu „Jó éjszakát” című versét Révai Károly fordításában olvashatjuk. Ez azért is érdekes, mert ma már ezt a fordítást nagyon kevesen ismerik. Később Dsida Jenő zseniális fordításában vált ismertté a magyar versolvasók között.

Mint irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat ismertette a főváros zenei és művészeti eseményeit. Külön rovatban film- és színház kritikát is közölt. Külön „Könyvkritika” rovatban foglalkozik a Magyarországon és ez elszakított területeken kiadott jelentősebb könyvek ismertetésével.

A folyóirat harmadik száma Móricz Zsigmond életművével foglalkozott tisztelegve a huszonöt éves írói munkássága előtt.

A HÍD 1927 áprilisi indulásától kezdve, a közel másfél év alatt 47 költőtől 90 verset és két versfordítást, 18 szerzőtől 30 elbeszélést, számtalan tanulmányt színházi- és könyvkritikát, képzőművészeti bírálatot és ismertetést közölt. Teljes egészében közreadta Kós Károly: „Varjú nemzetség” című regényét. A száraz statisztika keveset mutat meg abból a szellemi gazdagságból, ami a lapot jellemezte. A költők között megtaláljuk Áprily Lajos, Bartalis János Csanády György, Csuka Zoltán, Dsida Jenő, Féja Géza, Juhász Gyula, Mécs László, Olosz Lajos, Reményik Sándor, Szentimrei Jenő, Tompa László, Zsindely Ferenc és még számos költő nevét. Az elbeszélések szerzői között ott van Benedek Elek, Makkai Sándor, Nyíró József, Sipos Domokos, Tamási Áron neve is. Tanulmányt közölt Asztalos Miklós, Csanády György, Féja Géza, Jancsó Benedek, Kodály Zoltán, Kós Károly, Móricz Zsigmond, Paál Árpád, Ravasz László, Szabó Lőrinc, Szádeczky-Kardoss Lajos, Szentimrei Jenő, Várkonyi Nándor és még sokan mások.

A folyóirat rövid történetében kiemelkedő szerepet kapott Szentimrei Jenő tanulmány sorozata, melyben Erdély íróinak bemutatására vállalkozott. Az ő tollából szerezhetett bővebb ismereteket az anyaország Benedek Elekről, Nyíró Józsefről, Bartalis Jánosról, Reményik Sándorról, Sipos Domokosról, Tamási Áronról.

A fiatal szerkesztőgárda széleskörű levelezést folytatott írókkal, költőkkel. Benedek Elek bizakodó szavait, előrelátó gondolatait és megérzéseit idézzük:

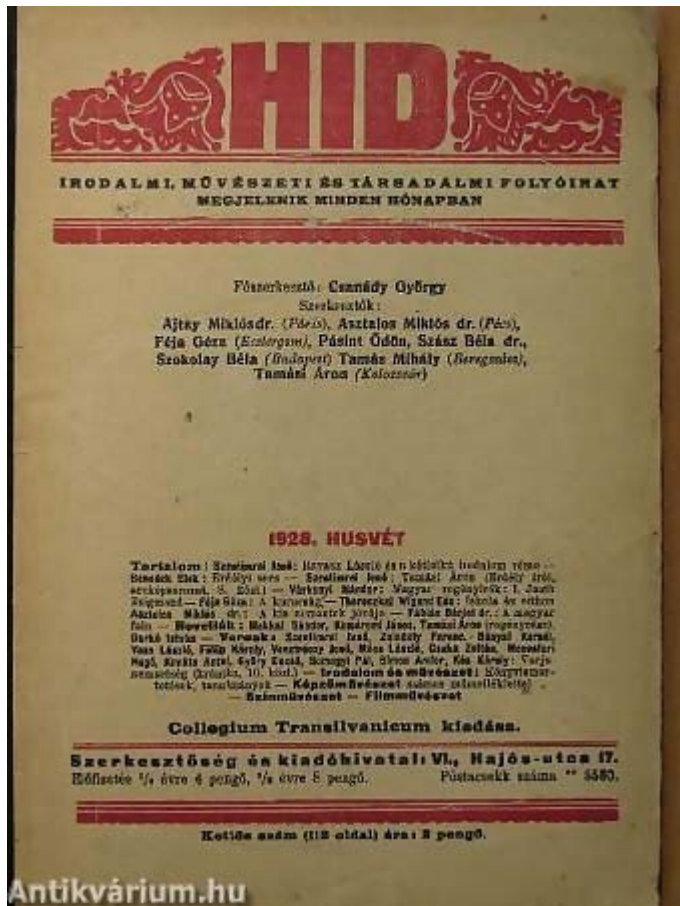
Benedek Elek leveleiből Gergely Pálhoz Kisbacon, 1927. okt. 27. (részlet a levélből)

„....Nekem régi hitem, hogy az erdélyi magyarság lesz szellemi vezére az összmagyarságnak, s ehhez egyik út a HÍD-on át fog vezetni. A jó Isten segítjen titeket ebben a nemzetmentő, ebben az új életre támasztó munkában, édes fiam!”

„ Annak örvendek, hogy erdélyi szerkesztőnek Tamási Áronkát akarjátok megnyerni. Ő maga a legszebb erdélyi ígélet. Egyéni kedvessége, bájossága szerette meg neki az Áronka nevet, egy-két esztendő még s az lesz az ő neve: a nagy Áron.”

A lelkes szerkesztői csoport, a folyóirat kiadása mellett, írói estek megszervezését is felvállalta, melyeken az erdélyi írók bemutatkozhattak a magyarországi közönségnek.

Minden lelkesedés, szerkesztői és írói hozzáértés mellett a HÍD 1928 közepén, az 5. számmal megszűnt. Kimúlását a naivság mellett – már akkor sem lehetett mellőzni a reklámokat, a piaci tényezőket – a pénztelenség, a rosszindulat és a közömbösség idézte elő.



Magjegyzés: A tanulmány megjelent a „Mártírsorsok Közép-Európában” (Budapest, 2011) című kiadványban.